

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE ISTORIE

OPȚIUNI ISTORIOGRAFICE

Serie nouă

Numărul 1 / 2024

EDITURA UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI

2024

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Laurențiu Rădvan, Mircea-Cristian Ghenghea, Adrian Vițalaru (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), Mihail Băț (Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău)

COMITETUL DE REDACȚIE

Maria-Cristina Ciobanu (redactor șef), Andrei Archiudean, Daniel Cucu, Andrei Bordeianu, Bogdan-Ștefan Novac (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Adresa (materiale trimise pentru publicare sau altă corespondență): Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, B-dul Carol I, Nr.11, 700506 - Iași, România.

Telefon: +40758550922 (Comitetul de Redacție); +40(232)201056 (Secretariatul Facultății de Istorie)

Website: <https://optiuni-istoriografice.ro/>

E-mail: optiuni.istoriografice.is@gmail.com

Responsabilitatea pentru conținutul materialelor publicate revine exclusiv autorilor.

Tehnoredactor: Florentina Crucerescu

ISSN 1582 - 2842

CUPRINS / SUMMARY

Lucrețiu-Ion BÎRLIBA

Cuvânt înainte / Foreword5

ARTICOLE / ARTICLES

Alexandru Dănuț CRĂCIUNAȘ

Cetatea Șiria – Ascensiune și Decădere

The Fortress of Șiria – Rise and Fall7

Paula TEU

Noi informații cu privire la prima misiune iezuită din Moldova
(sfârșitul secolului XVI)

New informations regarding the first Jesuit mission in Moldavia (late 16th
century)25

Emanuel-Pavel URSAN

Întâiul deceniu de activitate al Facultății de Litere a Universității din
Iași (1860-1870)

The first decade of activity of the Faculty of Letters of the University of Iași
(1860-1870)51

Vlada CONDREA

Fondarea „Ministerului Adevărului” Sovietic

The founding of the Soviet "Ministry of Truth"65

Daniel CUCU

Notele ultimative sovietice și cedarea Basarabiei către URSS
reflectate în presă (26 iunie-4 iulie 1940)

The Soviet ultimatums and the cession of Bessarabia to the USSR seen in
press (June 26th-July 4th 1940)77

Andreea BROASCĂ

Colecțiile de artă românească în timpul comunismului: confiscările și constituirea colecțiilor naționale (1948-1978)

Les collections d'art roumaines pendant le communisme: confiscations et constitution de collections nationales (1948-1978)107

Paula CORPODEAN

De la Declarația Universală a Drepturilor Omului la actul final de la Helsinki. Aspecte ale încălcării drepturilor omului în România comunistă

From the universal declaration of human rights to the Helsinki final act. Aspects of human rights violation in communist Romania.....117

Aurel SPÎNU

Privind spre public. Muzeele în peisajul social-media (studiu de caz: Muzeul Național de Istorie a Moldovei)

Looking to the public. Museums in the social media landscape (case study: the National History Museum of Moldova)139

PREZENTĂRI DE CARTE / BOOK REVIEWS

Nicoleta ROMAN, „Deznădăjduită muiere n-au fost ca mine”. Femei, onoare și păcat în Valahia secolului al XIX-lea (**Cosmina-Emanuela BUTNARIUC**)151

Candace FLEMING, Familia Romanov. Asasinat, revoluție și prăbușirea Rusiei Imperiale (**Sebastian HAJA**)157

David PRIESTLAND, Steagul Roșu. O istorie a comunismului (**Marius MURARIU**)162

Valeriu CERBA, Adevărul despre agresiunea rusă din Transnistria (**Nicoleta SVITIC**)170

CUVÂNT ÎNAINTE

Revista *Opțiuni istoriografice* a luat naștere în anul 2000, datorită unei inițiative entuziaste a unui grup de studenți ai Facultății de Istorie, sprijiniți de profesorii aceleiași Facultăți. După entuziasmul inițial a venit (poate prea devreme) o anumită inerție și deși revigorată parțial de doctoranzi, revista și-a încetat apariția după 2009, o dată cu plecarea acestor doctoranzi către noi îndatoriri, care nu le mai permiteau să desfășoare munca de redacție anterioară.

După mai bine de 15 ani, revista capătă o nouă înfățișare, datorită altor tineri studenți caracterizați prin același entuziasm. Ea își păstrează numele, dar devine *Serie nouă*, din două motive: primul, pentru a marca un nou început, al doilea, pentru că o continuitate după un deceniu și jumătate nu s-ar mai fi numit continuitate. *Opțiuni istoriografice* se adresează în primul rând tinerilor pe cale să devină istorici, acordând prioritate publicării materialelor studenților din toate ciclurile de studii, dar și cercetătorilor aflați la începutul carierei. Nu sunt însă excluși seniorii cercetării, care dau, cu siguranță, și mai multă greutate științifică publicației. Temele propuse sunt diverse, acoperind epoci de la preistorie până la istoria recentă, însă revista rămâne deschisă și abordărilor interdisciplinare (utilizarea metodelor științelor exacte în arheologie, interferența cu studiile clasice, antropologia, geografia etc.). Conducerea Facultății de Istorie nu numai că a sprijinit această inițiativă, dar s-a îngrijit ca materialele să fie prezentate la un nivel corespunzător pentru tinerii istorici. De altfel, unul din dezideratele noii echipe redacționale îl constituie menținerea unui standard ridicat al calității articolelor și încercarea de a-l îmbunătăți continuu. Însă, pentru toate acestea, trebuie răbdare, perseverență, încredere reciprocă și multă, multă putere de muncă. O revistă nu se poate realiza fără sacrificii, dar sunt convins că membrii redacției sunt deja conștienți de acest lucru. Un alt element care trebuie să mențină activitatea revistei îl reprezintă continuitatea și deși sistemul Bologna a modificat durata anilor de studii (constituind

una din cauzele încetării apariției revistei), prin efortul conjugat al unor generații care au știut să se adapteze schimbărilor, continuitatea poate fi asigurată. Altfel, această inițiativă ar rămâne doar o frumoasă încercare a unei *restitutio* eșuate.

Nutresc convingerea că pasiunea pentru istorie poate concentra energii și stimula apariția regulată a unei reviste de care studenții Facultății de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” au nevoie. Urez succes echipei redacționale, tuturor studenților care doresc să contribuie cu lucrări și, mai cu seamă, o viață cât mai lungă revistei *Opțiuni istoriografice*!

Iași, noiembrie 2024

Lucrețiu-Ion Bîrliba

Decanul Facultății de Istorie

PREZENTĂRI DE CARTE

Nicoleta ROMAN, „Deznădăjduită muiere n-au fost ca mine”.
Femei, onoare și păcat în Valahia secolului al XIX-lea,
București, Humanitas, 2016, 408 p.

Cosmina-Emanuela BUTNARIUC*

Există unele aspecte ale poziției pe care femeia o ocupă în societate aflate încă într-un stadiu incipient de cercetare, adesea fiind amintite adiacent în istoriografia românească dedicată secolului al XIX-lea. Cunoașterea disponibilă se oprește la aspecte care nu detaliază suficient femeia, rezultând o imagine inexactă despre aceasta. Dezbaterile se concentrează uneori pe problematica feminismului ca singura metodă de cunoaștere a istoriei femeii, ori pe diverse personalități marcante. Prin urmare, Nicoleta Roman, în cartea „*Deznădăjduită muiere n-au fost ca mine*”. *Femei, onoare și păcat în Valahia secolului al XIX-lea*, își propune să aducă în primplan realitățile cu care se confruntă femeia atât în spațiul public, cât și în cel privat, o realitate care să cuprindă diverse aspecte ale existenței femeilor pe teritoriul românesc.

Cercetător al Institutului de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Române, din București, Nicoleta Roman are încă din anii studenției preocupări legate de istoria familiei, a copiilor, și alte aspecte de natură socială. În 2015 coordonează volumele: *Copilăria românească între familie și societate (secolele XVII–XX)*, Nemira, București, 2015; *Orphans and Abandoned Children in European History, Sixteenth to Twentieth Centuries*, Routledge, Londra, 2017; iar în 2016 publică la

* Studentă, Facultatea de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași;
e-mail: butnariuccosmina@gmail.com.

Editura Humanitas, București, lucrarea care face obiectul discuției noastre. Inițial, lucrarea a fost redactată sub forma unei teze de doctorat, ajungând, ulterior, să fie publicată. Autoarea argumentează ipotezele de lucru pornind de la femeie și rolul acesteia în familie, axându-se preponderent pe prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Sub raport metodologic, Nicoleta Roman aduce în discuție lipsa omogenității surselor referitoare la subiect, dar, în același timp, promite o abordare critică asupra izvoarelor care prezintă „istoria evenimentială”, invocând premisele cercetării istoriei formulate de Paul Veyne.

Modalitatea de raportare la surse este detaliată și pe parcursul lucrării, alcătuind un îndrumar din punct de vedere metodic în cercetarea subiectului, fără a atribui o cunoaștere absolută cercetării. Cartea este construită în cinci părți, care sunt, la rândul lor, distribuite în capitole și subcapitole, purtând câte un titlu aparte, de factură poetică, oferind mici indicii asupra conținutului. De asemenea, expresia din titlu – „deznădăjduită muiere n-au fost ca mine” – face trimitere la orizontul feminin prezent în secolul al XIX-lea.

Prima parte, intitulată *Cum și de ce despre femei*, este destinată prezentării femeii prin prisma izvoarelor precum: „legislația, literatura, calendarele populare, catagrafiile și relatările din călătorii”. Demonstrația se centrează pe aspectele care influențează atitudinea societății sau pe perspectiva factorilor externi, cum ar fi călătorii străini, înfățișându-se valorile după care aceștia se ghidează. Femeia își găsește rolul în spațiul public și privat îndrumată de valorile morale conturate de biserică, agent influent, uneori cu rol decizional în colectivitate, statul aflându-se adesea pe o poziție inferioară. Sunt disecate surse arhivistice, care argumentează felul în care oamenii, cu precădere în mediul rural, rezolvă problemele de orice natură. Anumite activități de pe urma cărora se pot obține venituri atrag după sine păcatul pentru femei, ocupații cum ar fi prostituția, vrăjitoria etc., nu pot fi prezente într-un spațiu dominat de canoanele bisericești. „Om de litere, Recordon povestea: «un boier a întâlnit într-o dimineață în livada lui o femeie care umbla în patru labe și păștea iarbă întocmai ca dobitoacele. Întrebând-o ce face, a răspuns că îndeplinește canonul pe care i-l dăduse duhovnicul ei ca să ispășească un păcat pe

care-l săvârșise»” (p. 77). Oamenii trăiesc ghidați de nevoile materiale, spiritualitatea manifestându-se profund în controlarea cetățeanului. Discuțiile despre femei sunt legate de moralitate, iar bărbații sunt cei care decid pentru ele. De asemenea, femeia, ca obiect și subiect al surselor, este înfățișată dintr-o perspectivă restrânsă, „imaginea de perspectivă o formează majoritatea”, elementele legate de contextualizare fiind importante în structura studiului.

O altă perspectivă ne este prezentată în partea a doua a lucrării, intitulată *În interiorul familiilor și în „gura lumii”*. Când vine vorba de înțelegerea și relatarea istoriei femeii, discuția se prefigurează în limitele moralității și spațiului de desfășurare. În funcție de statutul social, femeia își câștigă respectul sau disprețul celor din jur. În această parte a cărții, Nicoleta Roman pătrunde în viața celor cu și fără familie. Acest segment al cărții privește atât documentele care aduc în prim-plan personaje feminine privilegiate, care, prin statutul lor, își pot face auzită opinia, dar și femei a căror voce „nu se aude între filele dosarului”. Astfel, femeia este privită, din interiorul și din exteriorul familiei, în diverse ipostaze ale existenței sale. Totuși, întotdeauna ceea ce contează este cum o privesc alții: tată, soț, copii, vecini etc. Între o văduvă și o femeie care își părăsește soțul, onoarea este de partea văduvei aflată, „la limita respectabilității”. Analiza surselor aduce cu sine imaginea unor femei care trec prin diferite stadii. Văduvele sau orfanele care nu se abat de la principiile morale impuse de societate sunt, totuși, femei care își pot asigura un viitor onorabil, iar cele care nu sunt văzute așa cum „societatea le integrase în idealul feminin al epocii” cu greu își pot îmbunătăți condiția. Mariajul este uneori o soluție, atât pentru orfane sau văduve, cât și pentru cele care aparțin unei familii, această alianță matrimonială făcându-se în funcție de zestrea pe care fata sau femeia o deține sau o primește de la stat, în cazul orfanelor.

Biserica și statul încearcă să manipuleze viața de familie, iar cei din interiorul acesteia încearcă să ascundă realitățile casei, în vreme ce instituțiile menționate doresc să exercite fiecare în parte o cât mai mare autoritate asupra indivizilor.

Obiectul cercetării din cea de-a treia parte a cărții este prezentat încă din titlu: *Prezențe feminine în căutarea respectabilității*. Deși

s-ar presupune că deținerea unei meserii onorabile te poate feri de umilințe și dispreț din partea societății, Nicoleta Roman demonstrează contrariul, în anumite situații. După cum reiese din observațiile autoarei, oricât de respectabil este considerată o meserie, la fel de disprețuite pot fi cele ce o practică. Moașele, cele care contribuie la aducerea pe lume a unor noi vieți, intră sub acuzații din cele mai atroce, de la dorința de înavățire la practicarea infanticidului și altele. Aceste figuri importante în societate trec printr-un proces evolutiv, de la femeile needucate în ale medicinei, care pun în pericol viața mamei și a copilului, ajungând până în atenția statului care le formează profesional. Totuși, mediul în care își desfășurau activitatea nu era unul tocmai lipsit de hibe, după Nicoleta Roman, singurul progres remarcabil fiind cel al evoluției domeniului sanitar. Pe tot parcursul cărții este invocată importanța avută de Regulamentul Organic în organizarea puterii statului, cel din urmă căpătând influență în detrimentul bisericii; în capitolele aferente acestei părți a cărții, detaliază implicarea directă a statului în crearea unei reputații cinstite femeilor. Două categorii sunt aduse în discuție, doica și guvernanta. Dacă guvernanta se ocupă de educarea copilului, de cele mai multe ori fiind adusă din străinătate, lucrând cu precădere pentru boieri și fiind rareori expusă unor disensiuni sociale, doica este cea care se ocupă de creșterea copiilor, fiind hulită pentru ceea ce face, având grijă și de cei mai puțin norocoși sau profitând de accesul într-un spațiu care nu i-ar fi fost permis, fie și pentru o scurtă durată de timp. Comparând mai multe documente arhivistice, precum cereri de adopție, Nicoleta Roman arată că aceste femei dezvoltă un atașament față de copii aflați în grijă, atașament mai puțin manifestat în perioadă. „În lumea satului sau a mahalalelor orășenești, unde totul se desfășoară într-un ritm rapid și inegal, nu era timp pentru manifestarea dragostei față de prunc” (p. 235). Statul se implică și el, prin înființarea „Institutului Sărmanilor”, unde doicile se îngrijeau de copii orfani, fiind introduse într-un sistem asigurat de stat, dar tratamentul acestora față de prunci nu le-a adus o reputație favorabilă. Nu în ultimul rând, erau „femei în slujbă la stăpâni”; repartizarea este făcută în funcție de etnie, origine. „Fetele de casă” sunt cele înrudite cu boierul, care se văd nevoite să fie

recunoscătoare celui care le poartă de grijă. Cât despre celelalte femei, cea mai dificilă situație era pentru cele de etnie romă, adesea abuzate, dar situația era prezentă și în rândul românelor, care ajungeau în situația de a rămâne însărcinate și a fi alungate de pe moșia stăpânului sau de a comite un infanticid. În aceste situații, analiza autoarei prezintă aspectele legislative care nu favorizează slugile femei, iar din lipsa unor dovezi concludente, care să confirme existența unor abuzuri, acestora nu le rămâne decât să își părăsească stăpânul. În cazul în care se înfiripă relații mixte între robii țigani ai bisericii sau ai boierilor și românce, cu greu biserica și statul acceptă considerarea copiilor drept „oameni liberi”; în situația inversă, bărbați români și mamă țigancă, copilul nu putea dobândi niciodată dezrobirea.

Ultima parte de dimensiuni mari se intitulează *Păcat dorit, păcat plătit*; autoarea înfățișează cele mai defavorabile circumstanțe în care o femeie se găsește de-a lungul secolului al XIX-lea. Studiul se deschide cu un subcapitol intitulat *De la păcatul trupesc la crimă*, anticipând ipostazele care duc la degradarea individului în societate. Concubinajul nu era acceptat, iar dacă rodul acestei relații era un prunc, în unele cazuri femeia recurgea la infanticid, „traducere a dorinței de a se reveni la ordinea socială existentă înainte de comiterea păcatului trupesc”. Puțini erau cei care dădeau crezare unei femei care a comis un păcat trupesc, odată pierdută onoarea, la care nu doar familia era atentă, ci și societatea, cu greu mai existau șanse de reabilitare. Analizarea unui caz de infanticid care se sfârșește cu îngroparea pruncului după ușa de-văluie universul mistic al satului, astfel de practici neputând fi înțelese de autoritățile ecleziastice și laice, satul având propria sa identitate.

Altă activitate la fel de rău famată este vrăjitoria. Aceste femei fac parte din comunitate, deci sunt cunoscute de toți membrii acesteia, țăranii au încredere în serviciile vrăjitoarei; spre deosebire de serviciile unui doctor, aceasta se afla în arealul lor de răspândire, fiind și mult mai accesibilă din punct de vedere financiar. Autoarea subliniază diferența care se realizează între sat și oraș, cel din urmă fiind mai dinamic, mai educat, iar practici ca vrăjitoria sunt mai puțin întâlnite.

Ultimul subiect abordat care este legat de moralitatea femeilor este reprezentat de prostituție. Inventarul documentar de care dispune

autoarea este unul impresionant și conturează o perspectivă detaliată asupra acestuia subiect. Pornind de la terminologie, care are menirea de a introduce cititorul în istoria subiectului, Nicoleta Roman continuă cu prezentarea includerii prostituatelor într-un sistem de control și evidență, având în vedere și aspectele de ordin sanitar. Pe lângă reglementările administrative importate din mediul francez, statul se confruntă cu probleme de natură penală, mai ales proxenetismul. În încheierea acestei părți, se aduce în discuție problema furtului în cazul femeilor, care este cauzat de nevoile materiale, pedepsirea corporală a acestora fiind folosită pentru a împiedica recidivarea.

Partea a V-a, *Femeile, privind spre o altă jumătate de veac*, are rol concludiv, prezentând rezumativ conținutul celor patru părți anterioare, realizând o introspecție asupra particularităților universului feminin în secolul al XIX-lea.

La finalul acestei prezentări de carte considerăm necesar să subliniem, din propria noastră perspectivă, faptul că, deși autoarea menționează încă de la început că a întreprins demersurile necesare transformării textului într-unul accesibil publicului larg, lucrarea este în continuare destinată unui public preponderent academic, întrunind și respectând rigorile unui astfel de tip de text. Accesibilitatea limbajului conferă fluiditate textului, din punct de vedere metodologic cartea are o construcție solidă, care prezintă amănuntele puțin explorate de istoriografia noastră, atingând obiectivele propuse a fi prezentate și ridicând întrebări. Argumentarea prin interpretarea directă din surse primare oferă autenticitate textului, fără a intenționa să impresioneze.